

RUEHIETL MIKLÓS, A SZÁDVÁRI URADALOM GAZDATISZTJE MINT PUBLICISTA (1835–1849)

RÉMIÁS TIBOR

Jelen tanulmány segítségével megismerkedhetünk egy uradalmi gazdatiszt életével és munkájához, egyéni érdeklődéséhez kapcsolódó „újságírói” tevékenységével. Bemutatjuk a gazdatiszti életformát és a korabeli periodikákban Ruehietl Miklós tollából született, majd napvilágot látott kisebb közleményeinek, cikkeinek, valamint tanulmányainak tartalmát. Az alábbiakban közzétett életút, ami az Esterházyak szolgálatában telt, a hercegi család levéltárában őrzött személyi és gazdasági vonatkozású irataihoz is kiegészítésként kíván szolgálni. Így hasznosan forgatnátja a leírtakat Torna vármegye és a részét képező szádvári uradalom 19. század első felének gazdaság- és társadalomtörténetének kutatója.

A szádvári uradalom a 18. századtól lett a 29, majd az a 19. század közepéig még öttel bővülő magyarországi herceg Esterházy-uradalmak egyike. Öreg napjaiban Ruehietl gyakorta felidézte társaságban, de akár nyilvánosan is a hercegek hatalmas birtokkomplexumát és életvitelüket. „A hajdani világról (Egy aggastyán emlékeiből)” c. cikkében¹ erről így vallott: „Az Esterházy hercegek az ország 1/16 részét bírták. Igazi nagyurak voltak.” Magyarországon a legnagyobb kiterjedésű és – mondhatni, hogy – a legjobban szervezett Esterházy hercegi hitbizomány területi tagolódása a következő volt. Az ún. *Felső uradalmak*hoz a Sopron, a Moson megyei és alsó-ausztriabeli uradalmak tartoztak, míg az ún. *Alsó uradalmak* két területi irányításra szakadtak. Az *Ozorai kerület* felügyelője a Balaton környéki uradalmakat irányította. A *Lévai kerület* uradalmi a történeti Magyarország északi és északkeleti megyéiben foglaltak helyet. Az utóbb említett kerület inspektori irányítása alá tartozott a szádvári uradalom is.²

A kicsiny Torna vármegyei uradalmat a hadak felvonulási útjába gyakorta eső Szádvárral együtt évszázadokon át örökös földesurakként – a hercegi családot megelőzően – a Bebek és a gróf Csákyak birtokolták. 1702-ben került herceg Esterházy Pál nádor (1681–1713) tulajdonába. A birtokbavételről a „Szádvár régi urairól” (1888) c. cikkében Ruehietl így írt: „A kuruc-világban is a Csákyaké volt Szádvár. . . . szádvári hatalmas várát a császári hadak felgyújtották, kizsákmányolták, romba döntötték. Uratlan birtokká, „res nullius”-sá lett. De hamar akadt gazdája. *I. Lipót király oda adományozta* herceg Esterházy Pál nádornak, a történelemből ismert érdemeinek jutalmául. *Tizenhárom falu, négy puszta, három majorsági szőlő* (egy köztök a *Hegyalján*, a *mézes-málé dűlőben*) tartozott ez uradalomhoz. S mindezt az Esterházy hercegek bírták egészen addig, míg ez uradalmukat az utóbbi időben örök áron el nem adták. Ekkor már nem egy, hanem *több kézre került s legtöbbit bír belőle gr. Andrássy Manó.*”³

* * *

1. *Fővárosi Lapok* 1889. 197. sz. 1461–64.
2. *Kállay I.*, 1980. 14.
3. *Fővárosi Lapok* 1888. 203. sz. 1491–92.

Ruehietl Miklós életútja szervesen beleépült a fent említett uradalmak mindennapjaiba – különösen egybeforrtak a gondok és az örömök a szádvári uradalom jobbágyságával, ugyanis ott töltött legtöbb szolgálati időt –, hisz köztudott, hogy életének 88 éve a herceg Esterházyak szolgálatában és kitartó hűségében telt el. 1804. december 6-án (Mikulás napján) született *Ozorán*, a Balaton környéki uradalmak igazgatási központjában, Tolna vármegyében. Ekkor apja ugyancsak hercegi szolgálatban állott, az Esterházyak gazdatisztje volt.⁴ A hercegi család uradalmában is bevett szokássá vált – ahogy Magyarország nagyobb uradalmában –, hogy a munkájukat kiválóan és nagy odaadással végző tisztviselőket – itt elsősorban az uradalmi tiszteket értjük, bár elvétve akadt olyan példa is, hogy az alkalmazottakat és a szolgákat ugyancsak – megbecsülték több generáción át. Mindez elsősorban abban tükröződött, hogy „egyes családok tagjai nemzedékeken keresztül töltöttek be hivatalokat”.⁵ Tudomásunk van róla, hogy Ruehietl Miklós is apja és ősei példáját követte. 1845-ben ugyanis – szádvári szolgálata alatt, de Eszterháza keltezéssel – kérelemmel fordult a herceghez, mert ő is *saját fia boldogulását* – tradicionálisan – *csak hercegi szolgálatban tudta elképzelni*.⁶

Az uradalmi tisztek – köztük természetesen a gazdatisztek is – a feudális uralkodó osztály középső vagy alsó rétegéhez tartoztak. Társadalmi helyzetüket tekintve nagyrészt a kismesek közül kerültek ki. Képzettségük a 18. századig – sőt a 19. század első évtizedében is – nem a szakirányú iskolázottságon alapult, hanem a konkrét munkájuk során elsajátított ismereteken, a gyakorlaton.⁷ Ez jellemezte Ruehietl Miklós édesapját is, aki kitartó akaraterével, a tisztviselői „szamárlétra” fokait végigjárva, feltornázta magát az uradalomért gazdaságilag felelős és azt vezető gazdatiszti rangig. „A száz év előtti magyar nábob (Esterházy Miklós)” c. cikkében e témakörben Ruehietl Miklós így emlékezett vissza: „Cserében Esterházy Miklós a gazdatisztekől megkívánta, hogy a hercegi család önzetlen hívei és kiszolgálói legyenek, pontosak a munkában, de a jobbágyaikkal is jól bánjanak.”⁸ Az apa fiát már iskoláztatni szerette volna. Abban az időben már meg is tehette, hisz ekkor a hercegi gazdatisztek fiai az uradalom költségén oda mehettek tanulni, ahová kedvük tartotta. Ennek tudatában a normál iskolát (a Szeder Fábrián igazgatása alatt állót) szülei kezdeményezésére Győrben végezte el, majd ugyanott kezdte el a „gymnáziumi” tanulmányait is. A későbbiek folyamán a III. és a IV. osztályt Veszprémben, az V.-et pedig Kaposvárott fejezte be. Különben a veszprémi iskolában többek között Török János, a későbbi kiváló publicista iskolatársa volt. Ő Tapolcán, a Zala megyei csobánci Esterházy-uradalomban született.⁹ 1839-ig volt hercegi szolgálatban. Kilenc évig herceg Esterházy Miklós uradalmi igazgatóságában, Kismartonban dolgozott, s Ruehietl gazdasági „kollégája” volt. Ennek emlékeit idézi fel Ruehietl az „Egy jó magyar publicista fiatal éveiről (Emlékezés)” c. 1887-ben megjelent és Török János halálát (1874) követően 13 évvel később megírt cikkében.¹⁰

A „gymnázium” után Ruehietl két év bölcséletet hallgatott Szombathelyen és Szegeden. Az 1815/16. tanévben piarista volt a szombathelyi líceumban. Az itt szerzett latinus műveltségét gyakorta fitogtatta cikkei bevezetőjében, vagy azok csattanós befe-

4. Szinnyei J., 1906. 1378.

5. Kállay I., 1980. 102.

6. Országos Levéltár (OL) P. 113 197. cs. 2. Hajnal István-féle gyűjtemény: 12., Ruehietl Miklós főtiszt előterjesztése a herceghez, fiának a gazdaságba való bevezetése tárgyában. Eszterháza, 1845. január 25.

7. Kállay I., 1980. 99.

8. *Fővárosi Lapok* 1873. 141. sz. 612–613.

9. Török János Ruehietl leírása szerint *Raposkán*, a csobánci uradalom falvában 1805-ben, a Magyar Életrajzi Lexikon és Szinnyei J. monumentális bibliográfiájának állítása szerint pedig *Tapolcán*, de 1807-, ill. 1809-ben született.

10. *Fővárosi Lapok* 1887. 245. sz. 1803–1806.

jezéseként élt néhány latin szállóigével, szólással.¹¹ Itt volt tanára Bittnitz Lajos, a „mathesis” és a magyar nyelv kiváló oktatója, akit maga is gyakorta föl-fölelegetett.

Nyugdíjas éveiben a visszaemlékezéseiből született cikkei egyikében sorsának alakulását nagy bölcsen ekképpen fogalmazta meg saját maga megnyugtatóra is: „A régi nemesi világban – *kutyabőr nélkül* – mi más is lehetett volna valaki, mint *gazdatiszt*, iskolamester, falusi jegyző vagy katona.”¹² Szülei közbenjárásával Ruehietl Miklós a gazdatiszti pályát választotta. Tanulmányai befejeztével, 1826-ban a Sopron vármegyei *süttőri uradalomban* kezdte el a hercegi szolgálatot, majd *Sopronba* került mint *gazdasági gyakornok*.¹³ Minden kiiskoláz(ott)tatott ifjú így kezdte gazdasági irányítói pályafutását. Először gyakornok, majd járulnok, írnok, sáfár, kasznár és tisztartó (provisor) lehetett, ami valójában az uradalmi tisztségek csúcsát jelentette. A legjobbakból akár kerületi felügyelő (inspector) is válhatott idővel vagy kis közbenjárással.

Ruehietl Miklóst az 1828. évi országos összeírás alkalmával nevezték ki *írnok*nak, ami Konkolyi László másodalispán mellett 40 kr. p. napi fizetéssel és teljes ellátással járt. Az országosan megyénként – így Sopron megyében is – készült conscriptio végzetével *Gyulakeszibe*, az Esterházyak *csobánci uradalmába* (Zala vármegye) helyezték át. Megmaradva továbbra is addigi tisztségében, az új helyen az évi conventiója 52 frt és 48 kr. váltó lett, amihez még 5 3/4 akó bor, azaz napi egy icce is járt. Mindezek ellenére egy íródiaák évi fizetését nem tekintették uradalmi szinten, a tisztviselők táborában valami busás jövedelemnek. Ruehietl későbbi visszaemlékezései (1887) szerint az évi 52 frt-on és az 5 akó boron túl járt nekik még *pénzben* a dézsmálási napidíj (27 kr.) és az utazási napidíj (45 kr.), *terményben* pedig 9 PM búza, 27 M rozs, télvíz idején 3 öl *tűzifa* is.¹⁴ Még ilyen kiegészítések, járandóságok mellett is ez a pénzbeli és természetbeni jövedelem eltörpült egy jó természeti adottságok mellett munkálkodó egész telkes jobbágygazda éves befolyt jövedelme mögött.

Több dunántúli hercegi uradalom gazdasági gyakorlatával a tarsolyában 1831 októberében Ruehietl felkerült egy felvidéki birtokra, a Nógrád vármegyei *bujáki uradalomba*. Itt négy évig vezette az uradalom gazdasági tevékenységét. A legtöbb ideig, 1835 októberétől az úrbériség megszűnéséig (1849-ig) a Torna vármegyei *szádvári uradalom* alkalmazásában állott.¹⁵ Érdekes módon, ebben az időszakban megjelent publikációinak végén egészen 1840-ig vagy jegyeit (–l.–s.R. és Rhtl) használja, vagy pedig a neve után a „gazdasági írnok hg. Esterházynál” titulust tette, ami az uradalmi tisztségek ranglistáján történt emelkedésének megrekedésére utal. Talán ebben a jelenségben vélhetjük felfedezni – több és más természetű ok mellett – a gyakori (két-három-négy évenkénti) uradalmi szolgálatok váltogatását, bár a fordított folyamat is elképzelhető. Mindenesetre ilyen távlatból és kellő levéltári vagy életrajzi dokumentumok hiányában nehéz eldönteni, hogy – a megszerzett gazdasági ismereteinek más természeti, társadalmi körülmények közötti alkalmazásán túl – milyen indítékok, érdekek és kényszerek juttatták el Ruehietl Miklóst Ozoráról és a hitbizomány virágzó dunántúli uradalmából az Esterházyak egyik legeldugottabb és legkisebb, bár a természeti adottságait illetően egyik legszebb uradalmába. Azt azonban el kell ismernünk, hogy az utóbb említett két uradalomba, a Felvidékre kerülésével talált viszonylagos nyugalomra, abban az érte-

11. Többek között: *Fővárosi Lapok* 1887. 245. 1806.: „Omnes pari sorte nascimur, sola virtute distingvimur.” (Mindannyian egyforma sorsra születünk, s csupán érdekeink által válunk ki.) *Fővárosi Lapok* 1889. 197. sz. 1461.: „Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.” (Magyarországon kívül nincs élet, s ha van is, nem olyan.) stb.

12. *Fővárosi Lapok* 1873. 141. sz. 612–613.

13. *Szinnyei J.*, 1906. 1378.

14. *Fővárosi Lapok* 1887. 245. sz. 1803–1806.

15. *Szinnyei J.*, 1906. 1378–1379.

lemben, hogy ekkortól kezdett – tárgyát és műfaját tekintve nagyon széles skálán – írogatni. Az ösztönzést lírai alkotások születéséhez a táj romantikus szépsége adta, de kutatni kezdte a vidék régmúltjának emlékeit is, és az itt tapasztalt gazdálkodási primitívség, szegénység jobbító szándékú cikkek megírására sarkallták.

A reformgondolatok megvalósításáért nem csak tollal harcolt, hanem az 1848/49. évi függetlenségi és szabadságharc idején nemzetőri hadnagyi rangban a harctereken is. Aktív katonai szereplése miatt a világosi fegyverletételt követően a császári katonaság gyakorta zaklatta. Többször feldúlták lakását, és kihallgatásokra Kassára hurcolták. A számonkérések sorozata és a váratlan magánlaksértések azzal fejeződtek be, hogy gróf Nyáry kormánybiztos úr szabadon bocsátotta, és ezzel véglegesen pontot tettek ügyére.

Az úrbériség megszűntével, 1849-ben az uraság a szádvári uradalom kétharmad részét is bérbe adta. A nyugodtabb körülmények hatására és az elképzelt gazdasági újíjtásai bevezetése reményében Ruehietl Miklós is csatlakozott a bérlők táborához. Almáson bérelt nagyobb földterületet, ahol családjával élt kis otthonukban. A nagy remények hamar szertefoszlottak. Be kellett látnia, saját bőrén is megtapasztalta, hogy a mostoha körülmények nem alkalmasak egy dunántúli szintű virágzó gazdaság létrehozására. A önállósodási kísérletének teljes csődje után fölhagyott az almási bérleményrel és ismét hercegi szolgálatra kérte magát. Ekkor a herceg visszahelyezte a *bujáki uradalomba*, ahol *kasznári* kinevezést kapott.

Ruehietl 57 éves koráig állott hercegi szolgálatban. A gondnokság „hajlott korára” és megérdemelt pihenésre hivatkozással küldte nyugdíjba, ami mögött ténylegesen az 1861. évi hercegi katasztrófa húzódott meg. *Turán* (Pest-Pilis vármegye) telepedett meg, ahol a rendszeres és aktív munkától még nem akart visszavonulni. Itt csaknem tíz évig dolgozott még *postamester*ként, az ideköltözésüket követően felállított magyar királyi helyi postahivatalban. 1872-ben felhagyott hivatalával és a fővárosba költöztek. Hátralévő éveit *Pesten* töltötte pihenéssel és visszaemlékezései megírásával. Ilyen tárgyú cikkei a Fővárosi Lapok hasábjain jelentek meg. Hosszú időn át az említett lap munkatársa is volt. Megélhetését – az Esterházy hercegi uradalmak nyugalmazott tisztjeként – a hercegi családtól folyósított nyugdíja és újságírói tevékenysége biztosította. Öreg napjaiban nagyon ritkán mozdult ki a fővárosból, csak a nyarakat töltötte vidéki barátai körében, *Boldogon*, (Pest-Pilis vármegye). Az 1889. évi nyári pihenésük végén (szeptember 12-én) érte utol a halál boldogi házukban. A 85 éves korában elhunyt édesapát két gyermeke (Retel Jenő és Zachár Kálmánné szül. Ruehietl Berta) siratta és többekkel együtt kísérte utolsó útjára.¹⁶

Ruehietl Miklós az 1830-as években kezdett el publikálni, amit hol kisebb, hol pedig nagyobb időszakra szüneteltetett is. Legtöbb írása *a 30-as évek második felében* jelent meg, s ekkor öt periodikának is tevékeny munkatársa volt. A *40-es évek* első két évében csak az „Ismertető” c. gazdasági hetilapnak adta le a lap profiljába illő írásait. Ezt a rövid időszakot követően, közel *30 évig (1871-ig) alig írt*. Ez alatt a három évtized alatt egy-egy rövid írását – történeti forrásközlést és a régmúlt egy-egy helyi nevezetességének ismertetését – három különböző profilú lapban közölték. Ne feledjük, hogy éppen erre – Ruehietl számára ihletszegény – idősakra esett a szabadság- és függetlenségi harcot megelőző feszült társadalmi helyzet, vagy az 1848-as parlamenti választások, amire ő maga az eseményeket követően, 40 év elteltével így emlékezett vissza: „Görgön a Bala várának nevezett védhelyen választottuk 1848-ban az első magyar parlamentbe

16. Uo. 1379. és *Fővárosi Lapok* 1889. 255. sz. 1886.

a népképviselőt, egyhangúan, lelkesülten kikiáltva *Soltész Jánost*.¹⁷ Választói minőségben én is ott valék *Almásról*, mint a herceg Esterházyak gazdatisztje.”¹⁸ Ekkor harcolt a nemzetőri seregben, amiért utána zaklatásoknak volt kitéve még a családjá is. Az úrbériség megszűnésével ekkor kísérelte meg az önálló almási gazdaságának kialakítását, amiben rövidesen csatlakoznia kellett. Az ötvenes években új kinevezést kapott – uradalmi kasznár lett –, ami új gondokkal párosult. A hatvanas években a hercegi birtokrendszer megváltozott körülmények közé került. Ekkor ment nyugdíjba, s ez az az időszak, amikor a postamesteri hivatást tanulja, majd gyakorolja. A sor, természetesen, közel sem teljes, vagyis ezt még számtalan emberi gyengeséggel, objektív akadályozó tényezővel kellene kiegészítenünk. Szó ami szó, a szádvári uradalomban töltött 14 éves és az azt megelőző bujáki uradalmi 4 éves nyugodt időszakot zaklatott, mozgalmas három évtized követte. Ruehietl Miklós számára sokdrangúvá lett e három évtized alatt az ismeretterjesztés. A pennáért nyúlás szinte ösztönös örömét több – számára akkor fontosabbnak tűnő – teendő előzte meg.

A 70-es években körülményei úgy alakulnak, hogy újra elkezdi intenzívebben írogatni. Munkától teljesen visszavonultan él Pesten. Még az évtized legelején építi ki kapcsolatait a Fővárosi Lapok munkatársaival. A 80-as években – annak második felében – szinte évente jelent meg egy-két hosszabb lélegzetű visszaemlékezése. Az eddig elmondottakat kísérjük figyelemmel – a jobb megértés és a könnyebb áttekinthetőség érdekében – egy táblázat segítségével.

Periodikák Ruehietl Miklós cikkeinek megjelenési ideje	Rajzolatok	Házasos Multságok	Társalkodó	Regélő	Ismertető	Müller és Vahot Nagy Naptára	Vasárnapi Újság	Reform	Szabolcsmegyei Közlemények	Fővárosi Lapok	Pesti Napló	Magyar Nyelvőr
Az 1830-as évek	X X X X X X X X	X	X	X	X X X X							

Ruehietl szárnypróbálgatásait a *Regélő-Honművész* c. első magyar – irodalmi – divatlapunkban kezdte. A hetenként kétszer megjelenő lap kiadó-szerkesztője Róthkrepf (1837-től Mátray) Gábor volt, aki politikától mentes és tudománytól elhatárolódó, mulattató lap kiadására vállalkozott. Mátray előfizetési felhívását az 1833-as év első napján bocsátotta ki. Ruehietl Miklós is a lap megjelentetését szorgalmazta azzal, hogy előfizetője lett. Mindez a *Regélő* 1. számában közölt névlistából derült ki, ahol ő az előfizetők között „Ruehietl Miklós írnok” megnevezéssel szerepelt. A lap szerkesztője ígerte, hogy – stílszerűen – az április 1-jén induló *Regélő*ben olvashatók majd: „novellák, legendák, hosszabb történeti elbeszélések – életírások, nevezetes emberek és nemzetségek vonásai s ismertetései – híres várak, szép tájékok, mulató helyek, különös

17. *Soltész J.*, (1809–1879), akit Torna vármegye 1848-as népképviselőjévé választottak, ismereteink szerint személyében azonos a *sárospataki református főiskola jeles tanárával*, aki még Zemplén megye táblabírája is volt. Lásd bővebben az életpályát: *Szinnyei J.*, 1908. (XII.) 1211–1213.

18. *Fővárosi Lapok* 1888. 203. sz. 1491.

Periodikák	Rajzolatok	Hasznos Mulatságok	Társalkodó	Regélő	Ismertető	Müller és Vahot Nagy Naptára	Vasárnapi Újság	Reform	Szabolcsmegyei Közlemények	Fővárosi Lapok	Pesti Napló	Magyar Nyelvtör
Az 1840-as évek					X X X X X							
Az 1850-es évek						X						
Az 1860-as évek							X				X	
Az 1870-es évek								X	X	X		X
Az 1880-as évek											X X X X X	

tulajdonságú vidékek leírása – rövid utazási előadások, nép- és országismertetések – rövid elmés versezetek s balladák – kellemes érdekű apróságok, anekdoták, jeles mondások, rejtett szavak.”¹⁹ Mátray hogy kilenc évig fenntarhatta lapját (1841-ig) és megőrizte előfizetői többségét (az első évben kb. 700 előfizetője volt), annak ára az volt, hogy dilettáns írásokat is kénytelen volt közölni, ami a színvonal egyenetlenségét eredményezte. Mátray nem törekedett az újságírói pályát ízelgető fiatalok megtartására sem. A 29 éves Ruehietl is csak az első évfolyamba írt adomákat és rímes, néhány soros dalokat. A fiatal reménységek így inkább a Regélőben csak szárnyaikat próbálgatták, amint megindult a Rajzolatok, színvonalassá vált a Társalkodó, odagyültek, majd az Athenaeum szerkesztősége kapuján kopogtattak.²⁰ Ezen az úton indult el Ruehietl is.

1837 és 1841 közötti időszakot tekintjük publicisztikai tevékenységének legtermékenyebb öt évének. Ez alatt az öt év alatt négy színvonalas és népszerű sajtóorgánumban 19 cikke jelent meg. Témájukat és műfajukat tekintve igen színes skálán mozogtak. Találunk közöttük továbbra is adomákat, ún. rejtett szavakat, anekdotákat, dalokat, bölcs megállapításokat, sőt romantikus verseket, de közöl Torna vármegyét érintő fontos eseményeket, műemlékeket, régiségeket és gazdasági tudósításokat, valamint egy népmondát is.

1836-ban Borsos Márton egy gazdasági jellegű hetilapot adott ki *Ismertető* címen. Ruehietl Miklós 1837-től 1841-ig tevékeny munkatársa volt, vagyis mindaddig, amíg melléklapja (1840-től), a Világ 1841 elején főlappá minősült, aminek az *Ismertető* szerény mellékletévé lett, tehát a gazdasági lap politikai orgánummá lépett elő.²¹ A heti

19. *A magyar sajtó története I.* 446–447.

20. *Uo.* 445–454.

21. *Uo.* 731.

gazdasági lap több mint öt éves fennállása alatt sok jeles gazdasági szakértő mellett megjelentek olyan ismert személyiségek cikkei is, mint Vállas Antal, Fényes Elek, dr. Rummy Károly, Vajda Péter, Gáthy István, Korizmic László s még sokan mások.²² 1837-ben e lapnál Ruehietl kütön rovatot kapott. Kezdetben „Levelezés”, a következő év második felétől „Gazdasági Tudósítás”, illetve kis kiegészítéssel 1840-től „Gazdasági, és időjárás tudósítás”, majd „Gazdasági tudósítás, és még valami” címen jelentek meg írásai. A levélformát végig megtartó cikkei a kicsiny szászvári uradalom – akkori szolgálati helye – elsősorban gazdasági, de olykor társadalmi gondjait tárták a lap országos olvasóközönsége elé. Mindehhez persze figyelembe kell vennünk Ruehietl 80-as évekbeli visszaemlékezéseiben leírt egyik tanulságos, kortörténetileg is hiteles mondatát: „De hát hányan olvastak akkor gazdasági lapot?”²³ A rovat megindításától 1840-ig az uradalom központjából, Szilasról keltezteti jelentésszerű, rendszeres írásait, majd *Almásról*, abból az uradalmi faluból, ahol házat is építtetett családjának. Tudósításából betekintést kapunk a szászvári uradalomban folyó gazdasági életbe, a jobbgyi tevékenység mindennapjaiba, megismerjük a 13 uradalmi település zord időjárásának természecsökkentő kihatásait, de olvashatunk – bár keveset – az uradalmi jobbágytársadalmi helyzetéről, terhes szolgáltatásairól és minimális kereskedelmi tevékenységéről. Az uradalmi gondokat és azok jobbító szándékú kritikáit ötvöző írásai végén soha sem csak a nevét tüntette fel, hanem az érintett témákban jártasságát a „kezdő mezeigazda”, majd „gazdasági írnok”, ill. „gazdasági írnok hg. Esterházy nál”, 1840-től pedig „gazdatiszt” megnevezésekkel is igyekezett igazolni.

A 30-as évekbeli publikációi természetesen nem zártak le az Ismertetőben megjelent, főleg gazdasági tárgyú cikkeivel. A fentiekből már tudjuk, hogy a Regélőbe irogatott egy-két soros adomákat és ugyancsak rövid dalokat. Ezt a kipróbált utat folytatta a „Társalkodó, tudományos, művészeti s mesterségi tekintetben” hasábjain is. A reformgondolatoknak helyet adó Társalkodó 1832-től jelent meg a Jelenkor melléklapjaként. A fő- és melléklap élén is Helmezy Mihály neve olvasható, bár a melléklap tényleges szerkesztői munkálatait 1832 első felében Bajza József, majd utána nyolc évben át Szenvey József látta el. Annak ellenére, hogy Ruehietl egyetlen kifejezetten politikai célzatú cikket sem írt, tudnunk kell, hogy a Társalkodó volt az első melléklap, amely főlapjához képest sokkal nagyobbat lépett előre. „Nemcsak szórakoztató, ismeretterjesztő, vagy éppen gazdasági cikkeket s olykor verseket és színikritikákat közölt, hanem olyan írásokat is, amelyek burkoltan, de felismerhetően politikai kérdésekkel foglalkoztak, és olykor már szinte íráscikkeknek voltak tekinthetők” – ahogy ezt Kosáry Domokos a korszakra való nagy rálátásával megfogalmazta.²⁴ A kor valóságában is Széchenyi szintén a Társalkodót tartotta előremutatóbb lapnak, s ezért hírlapi cikkeinek egész sora itt látott napvilágot. Ruehietl Miklós a lap népszerűségéhez – előfizetője 1837-re több mint 4000 volt – annyiban járult hozzá, hogy sokszor az ő anekdotái és az ún. rejtett szavai színesítették azt.²⁵

A Regélő–Honművész első divatlapunkat két évvel később, 1835. január 1-jétől a második követte Rajzolatok a társasélet- és divatvilágból” címen. A lap szerkesztője és kiadója Munkácsy János volt, az a mozgékony, az új iránt fogékony zurnaliszta, azon ritkák egyike a korban, aki az újságírásból élt meg. Magát „az első magyar humoristának is nevezte. Az első szám bevezetője határozottan állást foglalt programját illetően. „Az élet ábrázolására törekszik szépirodalmi (novellák, életképek) és publicisztikai írások (levelek, ill. hazai és külföldi beszámolók) segítségével.”²⁶ A lap a kor

22. *Fővárosi Lapok* 1886. 257. sz. 1868.

23. *Uo.* 1867.

24. *A magyar sajtó története I.* 378.

25. Lásd példaként a *Társalkodó* 1839. évfolyamát.

26. *A magyar sajtó története I.* 455–456.

divatjához igazodó célkitűzései mellett is csak öt évig élt (1839-ig). 1837 és 1838 azok az évek, amikor Ruehietl Miklós írásai is napvilágot látnak e lap hasábjain. Folytatja a Regélőben és a Társalkodóban is meg-megjelenő rövid, néha rímes gondolattársításait. Itt 1837-től a „Gondolat füzér” rovatban gyakorta találkozunk az emberi jellem jó és rossz oldalait szembeállító bölcs megállapításaival.²⁷ Előrukkol hosszabb lélegzetű romantikus versekkel²⁸ és egy népmondával²⁹ is. *Másrészt* az eddigiektől eltérően, de távolról sem azokkal homlokegyenest más irányba indult el, amikor új témában kezdett el cikkezni. Fel kívánta kutatni Torna vármegye feledésbe merült történeti emlékeit (dokumentumokat, tárgyi emlékeket és nevezetes épületeket). Mindehhez párosította a jelen történéseinek rögzítését is. Így a *szépirodalmi* és *gazdasági* vonatkozású írásai mellett megjelentek a *helytörténeti* színezetűek is. A Rajzolatok 1837. évfolyamának „Honi hír” rovatában beszámol a „nagy ceremónia közepette” lezajlott új, Torna vármegyei főispán hivatali beiktatásáról. Mindezt rosszállóan teszi, és történetileg túlhaladottnak ítéli meg a reformokért foggal-körömmel küzdő „alsó magyarok” előtt.³⁰ Ugyanebben a rovatban néhány számmal később a görögói római katolikus templom falába évszázadok óta beépítve álló, a Bebek család ősi, vörösmárvány síremlékére hívja fel az olvasók figyelmét³¹. Egy évvel később a *Hasznos Mulatságok* progresszív szemléletű lap „Régiségek” rovatában Ruehietl ismét közzétett „két régiséget, amelyek a Tekintetes Torna vármegyében két adózó birtokában” porlepte helyen sokáig őrződött.³² Az egyik egy 1669-ben íródott alkulevél,³³ amely Szögliget, mint uradalmi település helytörténetét gazdagította. A másik közlése egy „négyszegű palaczk”-kal ismerttet meg bennünket, amely nagy valószínűség szerint a szádvári várból került ki, és a vidék Bethlen korabeli emlékeinek egyike. A lap, mely leközölte e két utóbb említett történeti emléket, 1817-től élt a Hazai és Külföldi Tudósítások melléklapjaként. Szerkesztője Kultsár István, társszerkesztője 1833-tól az a Vajda Péter lett, akit az Ismertetőben közölt cikkíróknál már említettünk, és az, aki öt évvel később már az *Athenaeum* segédszerkesztője, élesen ostromozta a feudális társadalmat, annak valamennyi ellentmondásait.³⁴ Aligha meglepő, hogy a konzervatív sajtó mind erősebben kezdte támadni Kultsár és Vajda lapját, a *Hasznos Mulatságok*at. Mindehhez persze még tudnunk kell, hogy az 1830-as évek végén már egy új írói nemzedék lépett fel, akiknek jó része a Ruehietl Miklós által is bejárt utat tette meg. Vagyis a Regélőben, a Rajzolatokban vagy a Társalkodóban kezdték írói pályafutásukat, és később az *Athenaeum* felé tájékozódtak. Ruehietl számára a megmérettetések csúcsa, az *Athenaeum* munkatársi gárdájába történő bekerülés már magas mércének számított. Képességeit túlhaladta a megtett út végére való eljutás. Így – kényszerből –, mérlegelve a feudális magyar társadalomban betöltött pozícióját és újságírói adottságait, letért az „Ifjú Európa magyarországi szálláscsinálóinak” a fent megjelölt ún. sajtóorgánumi útjáról.³⁵

Az 1837 és az 1841 közötti termékeny 5 évet több évtizedes megtorpanás követi. Erdemleges újságírói tevékenységéről ezt követően már csak a 80-as években beszélhe-

27. *Rajzolatok* 1837. 52. sz. 413., 60. sz., 1838. 17. sz. 134–135.

28. *Uo.* 1838. 45. sz. 358., 49. sz. 389.

29. *Uo.* 1838. 20. sz. 153–156.

30. *Uo.* 1837. 62. sz.

31. *Uo.* 1837. 81. sz.

32. *Hasznos Mulatságok* 1838. 12. sz. 94–95.

33. A levél teljes terjedelmét a *Társalkodó* 1839. évi 28. sz.-ban Ruehietl újra közzéteszi.

34. *A magyar sajtó története* I. 251., 732.

35. Pesty Frigyes kiadatlan Torna vármegyei Helynévtárából tudjuk, hogy Ruehietl írt értekezést az *Athenaeumba* is. Pongrácz Bálint jegyző, Bódva-Lenke közbirtokosa (I. Szinyeyi J., 1905./X./ 1388.) jegyezte le Ruehietl Miklósról ezt az információt. Kutatásaink során – e hír tudatában sem – találkoztunk az említett lap hasábjain egyetlen Ruehietl-cikkkel sem.

tünk. Elvértve addig is jelentkezett néhány írásával. Míg a 40-es években, 1841 után egyetlen írását sem ismerjük, amely publikációban megjelent volna, addig az 50-es években is csak egy kis közlését adták le. 1857-ben tőle szokatlan és eddigi, a tornai vidéket bemutató munkáitól eltérő témához nyúlt. *Müller és Vahot Nagy Naptárában* a diósgyőri óriás mogyorófa történetét ismerteti.³⁶ A 60-as években is mindössze két, nagy szellemi megpróbáltatást nem igénylő forrásközlő cikke jelent meg. Az egyik persze az elismerten közkedvelt, az ismereteket egyenesen a néphez intéző, hosszú életű (1854–1921) lapban, a *Vasárnapi Újságban* látott napvilágot. Itt Bebek György görögői síremlékét ismerteti kissé kibővített formában,³⁷ amint ahogy azt a 30-as években a *Rajzolatok* és a *Társalkodó* hasábjain is megtette. A másik a *Pesti Napló* „Tárcza” c. rovatában került közlésre. Itt is az 1842. évi Athenaeum 11. számából 4 eredeti levelet szóról szóra újra a nagyközönség elé visz. A levelek 1741-ben íródtak gróf Károlyi Sándorhoz. Feladjóuk Andrassy Zsigmond királyi tanácsos, Csongrád vm. alispánja és országgyűlési követ.³⁸ A helyi témák után most országgal próbálkozott. Az 1741. évi hosszas Dietának lassú törvénykezését próbálta az 1860-as évekre aktualizálni. Persze több-kevesebb sikerrel érte ezt el 4 db 120 évvel korábbi levél szó szerinti felidézésével. Az újrakezdést, a 30-as évekbeli énjének megtalálását erőlteti a *70-es években* is. Ez alatt a 10 év alatt is mindössze 4 cikke jelent meg, de közülük az egyikben már a mélypontról való kilábalásának reménysugarait véli felfedezni. Ebben az évtizedben könyvrecenziója jelenik meg egy megyei lapban. A *Szabolcsmegyei Közlönyben* hozzászólt a Csörszárka kialakulásának történeti kérdéséhez.³⁹

Nyugdíjas éveiben ideje van nyelvészeti könyvek böngészésére is. Ennek köszönhetően születik meg a két nyelvészeti témájú cikke. Az egyikben Debrecen helynevünk jelentésbeli eredetét nyomozza. A nyelvészeti szónyomozás a Nádaskay Lajos és Zerffi Gusztáv szerkesztésében megjelenő radikális napilapba, a *Reformba* került.⁴⁰ A cserebere ikerszó értelmezéséhez és annak népies használatához kiegészítéseket tesz és magyarázatokat fűz a Szarvas Gábor szerkesztette *Magyar Nyelvőrben*.⁴¹ Mindezeket a próbálkozásokat siker és elismerés sem koronázta. A megpendített témák mögött mély ismeret és hosszabb előtanulmány nem húzódott meg. Valamennyi kísérlete rőzselánghoz hasonlítható. Az 1840-es évektől az 1870-es évek elejéig pillanatnyi gondolatait vetette papírra, ami a 30-as években szisztematikusan építkező gondolatrendszeréhez még laza kapcsolódási pontokat sem mutatott. Valószínű, hogy hosszú vívódás és a több évtizedes kiúttalanság merész lépésre készítette. Visszakanyarodott a herceg Esterházyak uradalmi rendszerének bemutatásához, vagyis ahhoz a témához, amit a legjobban ismert, hisz benne élt évtizedeken át. Nem lett hűtlen a 30-as években több oldalról is bemutatott szádvári uradalomhoz sem, de azt túllépve, betekintést adott a hercegi család életének mindennapjaiba és gazdálkodásának egyes részleteibe is. Valamennyi, e témakörben megjelent írása *visszaemlékezésekként* láttak napvilágot az indulásakor Tóth Kálmán, majd 1867-től Vadnai Károly szerkesztette „irodalmi napi közlönyben”, a *Fővárosi Lapok* oldalain. Az 1864-től 1903-ig megjelenő napilap a hazai átlagnemesség, -polgárság, -értelmiség és a női olvasótábor igényével számolt. Ruehietl oly mestersen nyúlt a letűnt régmúlt bemutatásához, hogy annak visszhangzott sikere csöppet sem volt kétséges. A régóta szomjazott sikerélmény újabb és újabb cikkeket szült. Még

36. *Müller és Vahot Nagy Naptára* 1857. „Óriási mogyoró Diósgyőrben (rajzzal)”.

37. *Vasárnapi Újság* 1866. 4. sz. 39–40.

38. *Pesti Napló* 1866. 17. évf. július 26. sz.

39. *Szabolcsmegyei Közlöny* 1876. 111. sz. „Adalékok Réső Ensel Sándor: Csörszárka c. munkájához.”

40. *Reform* (Esti kiadás) 1871. 188. sz. július 10.

41. *Magyar Nyelvőr* 1873. II. köt. 554.

a 70-es években megírta első visszaemlékezését. A „Száz év előtti magyar nábob” c. cikkét⁴² Esterházy Miklós herceg és Eszterháza mozgalmas élete néhány epizódjának szentelte. További öt visszaemlékezése élete utolsó éveiben, 1886 és 1889 között látott napvilágot ugyancsak a *Fővárosi Lapok*ban.⁴³ Ezekből részleteket az alábbiakban közlünk is.

* * *

Ruehietl Miklós publikált írásaiból tematikus válogatást adunk. Közzöljük azokat a *forrásértékű információkat*, amelyek a szászvári uradalom gazdaság- és társadalomtörténetének 19. századi feldolgozásakor hasznos adatokként szolgálhatnak a téma kutatóinak. Cikkeinek forrásértéke leginkább abban mérhető le, hogy ő az Esterházy hercegi uradalmak 19. századi gazdálkodásának *szemtanúja és részese* volt. Az Ismertetőben egyik alkalommal az uradalmi jobbgátsággal történt együttérzését így adta tudtunkra: „Haza nagyjai, és bölcs törvényhozói!!! kérünk hallgassatok meg minket, kik szüntelen felkiáltunk a' nép közül; mert mi tudjuk, látjuk, halljuk, tapasztaljuk, érezzük 'sat. azt, mi a' tudatlan nép' keblét tépi, szaggatja, külsejét rutítja, törpíti, aljasítja 'sat. 'sat.”⁴⁴

Ha Ruehietl Miklós élete során megírt és megjelentetett cikkeket egyetlen egésznek vennénk, akkor a következő, százalékosan is kimutatható eredményt kapjuk. Egész életművének 47%-át a gazdasági témák adták. 22%-ban társadalmi problémákat vett bonckés alá. Közel 12%-ban felkutatott régiségeket tett közkinccsé, és a maradék 19%-ba tartozna minden egyéb, elsősorban a szépirodalmi és a nyelvészeti próbálkozásai. Mindezek tudatában lássuk a szászvári uradalomban folyó gazdálkodásról tett észrevételeit és azokból levonható következtetéseket. Ne feledjük, hogy a tárgyalt időszak az 1837 és 1841 közötti 5 év.

Terméseredmények: 1837-ben 1 kereszt búzából – ami rendszerint itt 18 kévéből állott – 1,5 véka (ugyanannyi pozsonyi mérő), míg hasonló mennyiségű rozsból 3 véka termést nyertek. Ebben az évben a „*tavasziak*” a reményeken túl díslettek, és kecsgetően alakult a *kukorica-* és a *burgonyaföldek* termése is. Az esőzések miatt a *takarmányfélék* gazdagon nőttek, kivéve a vidéket nem kedvelő *mohart*. Ellenben a szüret, a *szőlőtermés* az 1836. évinél is soványabb reménységű volt, hisz a kevés szőlőszem is csak borsó nagyságúra nőtt meg.

A termés *betakarítása*, így a „*tavaszi aratás*” is csaknem egy teljes hónappal *rendszeresen kitolódik* az uradalom két hegyi helységében. Így a gabona maradéktalan behordásával 1837-ben is csak szeptember végére végeztek *Borzován* és *Szilicén*. Fekvésükből adódóan e települések „korábban érzik a' zordon tél' viszontagságait és később' a' kellemes kecsit”.⁴⁵

„Termést sem igen reménylhetünk gazdagabban a' tavalinál, hisz a *vad vizes földek* fütenger-nél egyebet nem fognak teremni. . . . Azonban azt a' *tiszamelléki kövér alföld ki fogja pótolni!*”⁴⁶

1838. augusztus 1-jén a *középszerű őszi vetés* már learatva, képékben várta a behordást. „*Előleges cséplés*” után 1 kereszt (18 kéve) *búza* megadott 1 köbölnyit (2 PM), s a *rozsa* is ugyanannyit tett ki. „*A tavaszi a tikkasztó hőség* miatt reménységünk alatt fog fizetni. A *szőlőszem* borsó nagyságú, amihez szintén kevés a remény. A *kender apró*.”⁴⁷

Az 1840. évi *tavaszi vetés* (bükköny, árpa, zab) *május* elején, a sanyargató északi szelektől meggyötörve, szálanként lengedezett. „*Április 5. napján* ázott meg a' föld, azóta még *harmatban* sem tudott részeseülni. A *burgonya*, és *tengeri* ültetés most – május első napjaitól – van napirenden.

42. *Fővárosi Lapok* 1873. 141. sz. 612–613.

43. *Fővárosi Lapok* 1886. 199. sz. 1443–1445. „Balaton-Füred hajdan (1820-ban)”; 257. sz. 1867–1869. „Egy aggastyán emlékeiből”; 1887. 245. sz. 1803–1806. „Egy jó magyar publicista fiatal éveiről (Török János)”; 1888. 203. sz. 1491–1492. „Szászvári régi urairól”; 1889. 197. sz. 1461–1464. „A hajdani világról (Egy aggastyán emlékeiből)”.

44. *Ismertető* 1840. II. 4. sz.

45. *Uo.* 1837. 27. sz. 150–151.

46. *Uo.* 1838. I. 21. sz. 123–124.

47. *Uo.* 1838. II. 13. sz. 158–159.

A' szőlőnek csak néhány napokkal ezelőtt fordított hátat a' gunyás metsző; azonban a' gunyás homlító is imitt amott küzd már a' szőlővesszőkkel. *Gyümölcs főink közül*, nagy nehezen, a' som virít már, majd egy hónap óta merő szokásból.⁴⁸

„Az 1840. június 24-i nagy jégesőt követően reményünk egyedül a' burgonyában és a zabban fekszik.⁴⁹ A nagy jég után a szőlőfűrtök, de még a gabona is rothadásnak indultak. Előleges cséplés után 1 kereszt (18 kéve) jégnevágtá rozs 2-2 2/4 PM-t ad, de a jégvágatából – amit sok helyen csak takarmánynak tudnak használni – 1 PM-t nyerne.⁵⁰

Az 1840. évi termésből csak a burgonya és a takarmány⁵¹ lett elegendő mennyiségű. Bár 1841 februárjában már a takarmányból szűkében voltak.⁵² Boruk kevés lett, amiért a jeget okolták. Minőségre is igen keveset különbözött az 1837. évitől. *Gyümölcsből* szinte semmi sem termett. Azt hinnénk, hogy így kevesebb szilvapalinka folyt le a garatokon. Lehet, hogy így is volt, de somból töretlenül bő termést szüreteltek, amiből kiváló és a vidék közkedvelt *sompálinkáját* nyerték. „A kenyér ellenben szűken termett.” Még november végére is sok föld maradt vetetlen, a munkát az esőzések hátráltatták. De a bevetett földek nagyobb része kiázott, kiposadt.⁵³

Összesítésként álljon itt előttünk még egyszer az uradalmi gabona terméseredménye az ún. „Előleg(es) cséplések” alapján.

1837.	1 kereszt (18 kéve)	buzából	1,5 véka
		rozsból	3 véka
1838.		buzából	1 köből = 2 PM
		rozsból	u. a.
1840.		–	
		rozsból	2-2 2/4 PM
		(jégvágta rozsból)	1 PM

A hercegi családot valójában egy csöppet sem aggasztotta – nem úgy a helyi jobbágyságot –, hogy a kicsiny szádvári uradalomban a kenyérnekvaló évről évre igen kevéssel kecsegtetett. A többi uradalomból pótolni lehetett e hiány bevételét. Ruehietl 1886-ban így emlékezett vissza az 1842. évi nagy gabonatermés eladási gondjaira: „Néha-néha volt nagy termés, pl 1842-ben hg. Esterházy *kisvárdai uradalmában*, ahonnét 200 PM-t a *rozsnyói piacra* föl kellett szállítani a jobbágyoknak. 6 nap volt oda az út. *Mádig* a *kisvárdai jobbágyok*, *Rozsnyóig* a szádvári uradalom jobbágysai szállították. Akkor Almáson laktam, és rajtam volt az eladás gondja. Vékánként egy huszasért (50 kr. kongó). Akkor azt mondták: „Magyarország megful a maga zsírjában”. Most – 44 évvel később – nem mondják, most az államadósság fullasztó voltától kell félni.”⁵⁴

Piaci árak: A harmincas években az *Ismertetőben* közzétett cikkei, a szádvári uradalom gazdálkodását közvetlenül érintő tudósításai végén „Piacunk” címszó alatt Ruehietl közzétette a napi gabonaárakat. A gabonaárak – az uradalom szempontjából – a közeli *rozsnyói* és *alsó-metzen-zéfi* piaci árakhoz igazodtak. Többségében egy áron vagy minimális eltéréssel kelt el a gabona a fenti két, nagy forgalmú piacos helyen. Az alábbi *táblázatban foglaltuk össze* az uradalmat nagyban érintő gabonaárakat, amit az *Ismertető* több számában⁵⁵ is fontosnak vélt közölni Ruehietl Miklós.

48. *Uo.* 1840. I. 39. sz. 621–622.

49. *Uo.* 1840. II. 4. sz. 52–55.

50. *Uo.* 1840. II. 14. sz. 211–212.

51. A takarmányt emlegetve itt jegyezzük meg, hogy Ruehietl Miklós takarmányozással kapcsolatos cikket sohasem írt, ahogy azt Szinyei J. a rá vonatkozó cikkbibliográfiában említi tévesen. A *Gazdasági Lapokban* 1864-ben (9. sz. 125–126.) és 1865-ben (25. sz. 297–298.) is *Ruehietl* írt cikket, de szerzője a cinalvi gazdaság mérnöke volt Sopron vármegyében, és nem Miklós-nak, hanem Mihálynak nevezték.

52. *Ismertető* 1841. 22. sz. 346–349.

53. *Uo.* 1840. II. 47. sz. 743–744.

54. *Fővárosi Lapok* 1886. 257. sz. 1869.

55. *Ismertető* 1837. 19. és 27. sz., 1838. 13. sz. és 1840. II. 14. sz.

Rozsnyói piac	1 köből (2 PM, 1 kila)						
	tiszta búza	kétsze- res	rozs	árpa	zab	köles	szemes kukorica
	ára (frt. és kr.)						
1837. aug. 12.	9	8	5 ²⁴	5	3 ²⁴	–	–
1837. szept. 9.	10	7 ¹⁵	6 ¹⁵	4 ²⁴	2 ³⁶	7 ³⁰	–
1838. febr. 17.	9 ¹⁵	7	5 ⁴⁵	5	2 ²⁴	–	5
1840. júl. 25.	12–13	10 ³⁰	9 ⁴⁵	6	4	–	7

A gabonaárak rendszeres közlése után egy alkalommal – az 1840/41. évi kemény télre való tekintettel – közlést kaptunk a tornai hegyes-erdős vidék tűzifaáraitól is.⁵⁶

1 bécsi öl bikkfa	7 frt.
tölgyfa	6 frt.
1 köből szén fa	8–9 frt.
1 szekér nyers galyfa	3 frt.

Ruehietl jól ismerve a közeli piaci árakat, azzal zárta a helyi tűzifa árait, hogy az a rozsnyói piacon kétszerese.

Kereskedés, árucseré: Az uradalmi jobbágyok megtermelt termékeinek és előállított – elsősorban fa-áruinak kereskedelme minimális, a megélhetéshez éppenhogy elegendő szinten mozgott. A kereskedelem egészséges vérkeringésétől való távolmaradás oka a falvak szegénysége és a kiéptetetlen úthálózat. Ez utóbbi állításunkat Ruehietl Miklós megerősítette. 1840-ben az utak „ittott járhatatlanok, mi magunk pedig türehtetlenkedünk azok miatt, noha az ut'csinálásban legkevésbé sem akarunk részt venni.”⁵⁷ A jobbágy, ha mégis rákényszerült a kereskedésre, akkor azt kerti növényeivel, gyümölcseivel, házilag előállított termékeivel vagy házi-, végső esetben igás állataival tette. Az elmondottak Ruehietl megfigyelései és tapasztalatai alapján íródott cikkeiben ekképpen bukkannak fel:

„A káposztából t. i. – mi itt meglehetősen mennyiséggel termesztetik – a szorgalmas falusi-gazdasszony fáradtságos ápolása után nem keveset szokott pénzelní. Persze, a piacon pénzzé tett zöldségféle a jobbágyi lakosságnak csak néminemű szükségét fedezteté.”⁵⁸

1837-ben igen felduzzadt a lókereskedők száma a vásárokon. Megjelentek az olyan lókupecsek, akik a lopott állatokat a piaci árak alatt értékesítették.

Sokan voltak – megjegyezzük, hogy ma is –, akik a bő és rendszeres – természeti csapások és károk ellenére is – somtermést kihasználva vagy a vadon termő gyümölcssel, vagy abból előállított pálinkával kereskedtek. 1840. november 20-án Ruehietl ilyen „kereskedésbeli árat” jegyzett le:⁵⁹ 1 itze sompálinka 32 kr.

Az uradalom ipari növényekkel, természeti kincseivel és azzal a kevés gabonával kapcsolódott be a kereskedelembe.

„A' kender, mire az uradalomban nagy szorgalom fordittatik, mint kereskedelmi növényre – apró!, ezért szegedi földieink, kik mint vászon-kereskedők minden éven megszoknak bennünket vásznainkért keresni – előre intetnek, hogy jövő (1839) éven majd a' vászonnak rőfét nehezen fogják megvásárolhatni 30-33 kr.-on, hanem 40–50 kr.-on, mert vannak határok, hol a' virágos kender 1-2 lábot alig üt meg.”⁶⁰

„Fuvarosaink (1838-ban is) folyvást hordták az itt szomszéd határban néhány évvel ezelőtt fölfedezett vasbányából a' vaskövet Diós-Győrre a' hámorba, honnan visszatértükkor miskolczi

56. Uo. 1841. 22. sz. 349.

57. Uo. 1840. II. 47. sz. 743.

58. Uo. 1837. 27. sz. 150–151.

59. Uo. 1840. II. 47. sz. 744.

60. Uo. 1838. II. 13. sz. 158–159.

piacon vásárlott étellel térének vissza, mi nekik kétszeresen jutalmazá a' fuvarbért. Az Élettel sok marhátlán felebarátaik' szükségeit elégiték ki."⁶¹

„Megyénkben kebeleztet 4 magtár kevés gabonát tüzhett ki eladásra – miután a' conventio-nátusok' bérét képes vala csak földözni, mert a mult (1837.) évi aratás reménységünkön alul fizetett.”⁶²

Időjárás megfigyelések: Ruehietl Miklós a szádvári uradalomban eltöltött 14 éves szolgálati ideje alatt – jó gazdához, földműveshez illően – gyakran végzett időjárás megfigyeléseket is. Egyik ilyen – általunk is ismert – *megfigyelési ciklus az 1837. július 21-től augusztus 21-ig tartott.* Ez alatt az egy hónap alatt napról napra lejegyezte az időjárás változásait. A megfigyelés előtt a tájat a viharos napok váltakozása és a naponkénti esők jellemezték. Mindez az aratás kezdetét is kitolta. A megfigyelt nyári időszakban Szilason és a szomszédos falvakban – vagyis az uradalom területén – „mindössze kétszer volt hasznos eső”, július 22-én és augusztus 1-jén – állapította meg Ruehietl. A többi nap derűs és meleg volt, amit néha az északi erős szél vagy a tompa égzengések zavartak meg.⁶³

Ruehietl ismerte a népi megfigyeléseken nyugvó időjárás rendszabályokat is. Közülük néhánnyal az utókort is megörvendeztette. Pl. „Apáinktól öröklénk többek között: a kakasok, a tyukok, a szunyogok 's bogarak kirajzása az eső előjele; a tyukok korán nyugalomra költözése a jó idő várható jele” stb.⁶⁴

1837 szeptemberében gazdasági írunkunk a tikkasztó augusztusi kánikula után *zord és hideg nappalokról és éjszakákról* számolt be. A lehült levegőn túl még „az egyik borult 's esős nap a' másikat váltván fel”.

Az 1837/38. évi tél nagy havazásokkal telt el, amit Ruehietl így pontosított: „havunk tömérdek, három láb magasságu”. Mindezt nemcsak télen sínylették meg az ott lakók, hanem tavasszal is a termőföldek. „Torna vármegyében rettegnek a hegyekből lezuduló hó viztől; a hóvizpatakkal együtt lerohanó iszap és sziklarögek a lakosság földjét, rétjét nem kiméli.”⁶⁵

Az 1838. évben is a „kánikula beköszöntött ugyan, de nem a' természetben, hanem egyedül a' kalendáriomban. Július 22-től hűvös esős napok vannak, az éjjelek a' szó valódi értelmében hidegek.”⁶⁶

Az 1839. évről semmilyen információt sem tudunk meg Ruehietltől időjárás tekintetben. Legközelebb 1840 májusától közli megfigyeléseit. „1840. május 1-én telink van!, didergő hideg uralkodik a tavasz dacára.”⁶⁷ „A' jó ég május 10-kén esővel vizgaltta meg a' már reményében végekép elcsüggedt mezeigazdát, naponként szaporodott az eső, majd szél támadt, amiből vihar kerekedett, mindez égi háboruhoz és kártékony záporokhoz vezetett. Befejezésként *junius 24-én* este 6–7 óra közt *jégeső szakadt ránk, mely megyénk' felső járását egészen tönkre tevé,* majd tojás nagyságu jég hullott a borzovai, sziliczei, kisleludi, fekete-füzi, jablonczai, körtvélyesi, almási, görgői stb. határookban. Rétjeink május 10 óta szüntelen záporpatakoktól gyötörtetvén, ekkorig víz alatt heverték.”⁶⁸

„A szirt kupokrul naponkint lerohant záporpatakok tömérdek kövel, iszappal boríták el szőleinket, földjeinket, rétjeinket . . .”⁶⁹

1840. augusztus első napjaiban is záporok, szelek, égháborúk, kisebb jég naponként dühöngött.⁷⁰

„Egész éven ált az idő viszontagságaira volt panaszunk, és jelenleg (novemberben) is arra van.”⁷¹

61. Uo. 1838. I. 21. sz. 123.

62. Uo. 124.

63. Uo. 1837. 27. sz.

64. Uo.

65. Uo. 1838. I. 21. sz. 123–124.

66. Uo. 1838. II. 13. sz. 158.

67. Uo. 1840. I. 39. sz. 621.

68. Uo. 1840. II. 4. sz. 52–55.

69. Uo.

70. Uo. 1840. II. 14. sz. 211.

71. Uo. 1840. II. 47. sz. 743.

Ruehietl Miklós időjárás megfigyelései és utólagos regisztrációi 1841-ben az Ismertető olvasótáborára számára befejeződött. Tudósításait a következő rövid megjegyzéssel zárta: „*télünk kemény volt.*”⁷²

Károk, kártevők: Az alábbiakban Ruehietl Miklós cikkeiből kiemeljük azokat a részeket, amelyekben a *termést*, az *állatállományt* vagy a *lakosságot* ért károsodást hangsúlyozta. A vizsgált öt évre esett csapások és károk alapján a következő csoportosítást állítottuk fel. Az uradalmat ez alatt a néhány év alatt érték *természeti csapások* vagy *károk* (óriási hó, nagy fagyok, tűzvész), pusztították termését *növényi élősködők* (könvény fű, üszög) és *állati kártevők* (hernyók, cserebogarak), tizedelte állatállományát a *farkas* és az akkor dúló *járványok* (torokgyík, száj- és körömfájás, métely), persze a felsoroltakat messze túlszárnyalták a *tudatlanságból eredi károk*.

1837-ben az első kaszálás után a *lucerna közé* egy „*kártékony* ragadvány: *boldogasszony haja* vagy *könvény fű* (*cuscuta europea*) csapott be”. Ez a veszélyes fűféle pl. a Szilas határában lévő 5 holdnyi lucernatáblán olyan jelentős kárt tett, hogy már a második kaszáláskor is észlelhető volt. Ekkor majdnem három szekérrel kevesebb takarmányt tudtak csak betakarítani. A lucernát ért kár következtében az *gyökereitől elpusztult*. A helyi lakosság azonban „irtó szerül egyebet vasfogu gereblénél” nem használt.

Ugyancsak ebben az évben a vidék szegény adózó népe „*egyik keresetágától majd végkép' meg fosztattott*”. Augusztus végén „*a hernyó*” a káposztatermés nagy százalékát tönkre tette, „... csak itt ott maradhatott abból ép és tőkéletes fej”.

1837-ben még elszaporodtak a szőlőkre és a gabonafélékre egyaránt veszélyes *cserebogarak* is.

1838-ban a rozs jelentős részét „*az üszög* tevő tönkre”. Ebben az évben több járvány is károsította a jobbágyi állatállományt. A járvány a tornai és a cserehádi gazdák udvarairól szedte az áldozatait. Ruehietl leírásában a szadvári uradalom falvaiban a járvány így jelentkezett: „... az ugarolást csak ügygyel bajjal végezhetjük el, mivel *jármos marháinkat* (teheneinket is) *száj- és láb fájás* szállta meg annyira, hogy *helységünkben a 100-120 db jármos ökör* közül alig van 20 db, mellyet munkára lehetne fogni. Dög ekkorig nem mutatkozott. *A sertések torokgyíkban* kezdenek itt-ott hullani. Oka lehet a porlepte levegő. Némelyek orvosolják a bajt. *Rozs-liszttel* hintvén be szájuk' belsejét, mit aztán később levakarnak a' bőrrel együtt. (Nem válik be!) Próbálkoznak *fagyal-fa* (*ligustrum*) levelének megfőzésével is.”⁷³

Az 1839. évi garázda *hernyók* még a következő évi termést is tönkretették, s így kevés gyümölcs lett. „*Óh, átkozott kis hernyók! be nagy agságára 's kárára* vagytok az emberi nemnek!” De az itteni emberek „*restek*” és inkább tudatlanok ahhoz, hogy elűzzék azokat.

A vidéken a *juhok között* mirigyként dúlt a *métely* 1840-ben. Az idén az okát a múlt évi esős őszben látták, mert „*a' juhok közt a' mételyt egyedül a' nedves, posványos és savanyú legelők idézik elő*”. „*Balásházy úr „Jutenyésztés”-ről* írt könyvében az itt ajánlott orvosszer vidékünkön nem ajánlható. Sikertelen!” Ruehietl Miklós az egészséges, száraz szalmát ajánlja.⁷⁴

1840. július 24-én *pusztító tűz* futott végig *Görgön*. Ruehietl erre a napra és a károokra így emlékezett vissza: „*Tűz, víz és levegő*, ezen bosszuló három elem vidékünkön folyvást dúl. Július 24. reggel 10–11 óra közt *Görgön* tűz keletkezett. Oka zsír vagy pipa által kiütvén keletkezett. 57 házat, tömérdek csúrt, istállót, szénaboglyát 'sat. hamvasztott el. A nép sarlójával a' mezőn levén, *hontértekor egyedül zsarjátját* lelhető *százados fahajlékainak*.” *Görgő közbirtokos helység* volt, miszerint nem csoda, ha 1 köblös földterületet 10-12 szalmával fedett faház, csűr, istálló, „*stef*.” lepi el, ahol a tűz gyorsan elharagpódzott. A kár is tetemes volt, kb. 30 ezer váltóforintra rúgott.⁷⁵

1841-ben a három láb magasságú *hó* hirtelen olvadása tömérdek kárt okozott. A hegyekből lesodort iszap ellepte a földeket és a réteket. A juhokat ahogy tavaly és azt megelőzően is, úgy idén is halomra ölte a *métely*. Télvíz idején az éhes *farkasok* bemerészkedtek a településekre is.

72. *Uo.* 1841. 22. sz.

73. *Uo.* 1838. II. 13. sz. 158–159.

74. *Uo.* 1840. I. 39. sz. 622.

75. *Uo.* 1840. II. 14. sz. 211–212.

76. *Uo.* 1841. 22. sz. 346.

Egy hízósertést és néhány kutyát faltak fel. A -14, sőt -18 °C-os kemény télen sokaknak a burgonya a pincékben, vermekben és szobákban tetemesen károsult.⁷⁶

Az uradalom népe: Ruehietl Miklós cikkeiben való tallózást a jobbágságról, annak helyi gondjairól, nehézségeiről tett észrevételeivel zárjuk. A továbbiakban felvillantunk az uradalmi lakosság életéből néhány jellemző „életképet”. Az elmondottakból kitűnik majd a helyi szegénység, a társadalom peremére sodródott, az ún. *marginális elemek* (lókötők, erdőpusztítók és fatolvajok, részegeskedők) uradalmon belüli nagy száma, a *vagyoni helyzetük*, rendszeres *vándormunkájuk*, a *tagosításban* való bizodalomuk és egy *jobb jövő képe*. Persze, mindez úgy jelenik meg most előttünk, ahogy azt egy közöttük élő művelt fő észlelte és papírra vetette.

„Az annyira óhajtott, és sokaktól magasztalt *tag-osztály* megyénkben is lábra kezd kapni. A 'tornai mezőváros' határait már mérnöki táblák czégérezik, hol a 'munka jelenleg már folyamatban is vétetett. Szögliget helység is szinte kívánja, és sürgeti a 'tagosztályt. Minő siker fogja koronázni az egészt, arról csak a 'jövendő tanúsít, miről annak idejében helyén lesz tán egy két szót szólanunk!”⁷⁷

„A jobbágyok közt az *úrbéri telkek szabad adása s vevése* nálunk, Torna vármegyében napi rendben van. Itt *egy fél úrbéri hely* 9ed és 10eddel 60-120 frt, *egy negyed részt* 25-60 frt-ért adnak s vesznek. Egy ilyen féle *telek után van:* 4-8 köből őszi vetés, 2-4 köből tavaszi vetés, 3-6 kaszár rétet, melly terem kb. 4-8 szekér szénát, 2-4 szekér sarjút.”

„Vannak ugyan helyek, *hol közbirtokosság nincsen*. Egy ilyen helyen a múlt őszen *egy negyed rész telket* 500 v. cz. frt-ért vettek meg. És ki hinné, hogy a közbirtokos helységekből a földnek becse korántsem rúg annyira, mint a regulázott tiszta jobbágy helységekből. Oka, a közbirtang miatt elparlagosodott föld. A közbirtokos helységekből *majd minden harmadik házban csapszék* van, ahol zsidó bort és pálinkát árulnak.”

„A szegény szántóvető az esztendő végén (az adózás idején) – az így is *zálogba került telket* bocsátja áruba, és az érette fizetett csekély pénzt pedig legott kifizeti, aztán számára mi marad? – rongyos ruha, száraz kenyér.”⁷⁸

A szegény *falusi tudatlan nép* bőség' idejekor mindenét felfalja, csak abbul annak idejében másoknak ne kelljen juttatnia, mi szerint mit neki a 'jótékony természet bőven nyújtott, azt ő uzsorás zsidók' kezébe szokja hordogatni borért, pálinkáért, dohányért sat., aztán *magyarosan koplal*, midőn a 'mostoha csapások számára semmit sem hágy fel.”

„Az aratás, forgatás és szőlőkapálás nyakunkon, de a 'munkás kezek távol tőlünk az alsó vidékeken izzadnak; mert a júniusi nagy jég (1840. jún. 24.) kelleninél több embert kényszerített az *Alföldre kenyérkereset véget*,⁷⁹ miszerint szőlőhegyeink valószínű berek alakban tűnnek a 'figyelmes gazda' szemébe.” De ilyen időszakban „még drága pénzért sem kapálthatnak a 'szőlőbirtokosok, hát ugyan robotban?!”⁸⁰

„Az *erdő pusztítóknak* – kik nálunk számosan találhatunk – igen jó keresetet adott az 1841. évi *tűzifa magas ára*. Sajnos, a minden keresetágtól megfosztott nép gyakorta kényszerül efféle törvénytelenésekre, hisz nem ritka az, hogy se kenyere, se sója.”

„A nép mondok, hogy a kétségbe eséstül megmenekedhessék mindenét prédálja! A szegénység pedig a bűnnek tanyája.” „Minél nyomorultabb valamely ember, annál inkább eleme neki a 'részegeskedés. Uraim! a 'szigorú törvények és fenyítékek sat. hiányzanak.”⁸¹

„*Ló-kötők!* – több jó lovakat az illy gazemberek előroztak. Vásárokon csekély áron eladnak. Többsége megkerült, 's kemény fenyítés alatt nyögnek. Mikor szűnik már meg valahára az illy szőrű lókereskedők száma? Majdha rendszeres gazdálkodásban, az *Angolok nyomdokát követve*, jobb fajta lovakat nem gondatlan és léha pásztorok' őrzete alá bízunk, hanem saját felvigyázásunk mellett gondosan *zárt istállóban*, vetett takarmánnyal töltött jászol mellé fékezhetjük.”⁸²

77. Uo. 1838. II. 13. sz.

78. Uo. 1841. 22. sz. 347–348.; Lásd még: *Rémiás T.*, 1988. 312–316., Telekhányad alapján történt rétegződés.

79. Lásd a témához: *Viga Gy.*, 1990. 205–237. VI. fejezet, Vándormunka.

80. *Ismertető* 1840. II. 14. sz. 211–212.

81. Uo. 1841. 22. sz. 348., 1840. II. 47. sz. 743–744.

82. Uo. 1837. 27. sz. 151.

„Allandó fizetés illesse a' lelkészeket, és tanítókat, mi szerint idejüket ne vesztegethessék a' kététes gazdálkodásra, hanem a' helyett, hogy mindennapi kenyerükről aggodnak, inkább *hasznos oktatásokban, tanításokban fáradozhassanak.*”

„Kövessük a *mívelt külföld nyomdokát*, és ne pálinka kazányokruul, korcsmákról, csapszékekrül, csárdákrul s több e félékrül álmodozzunk. Uraim! A *mívelt külföld gyárakat állít*, ahol a munkás itt annyi bért nyer, mennyivel magát és családját tisztességesen kitarthatja és ruházhatja. Uraim! ne feledjük, a 19. században élünk!”⁸³

A cikkreszletek, a forrásértékű információk *közvetlenül* a szádvari uradalom gazdálkodásáról szölktek. E tanulmány keretei között ennyire volt lehetőségünk. Szólhatunk volna, persze, más témafelvetéseiről is, de azok már más utakra vittek volna el bennünket. Azok más a reformkori Magyarország előrehaladásának gondjaira keresték a választ, vagy csak *közvetve* kapcsolódtak az uradalom történetéhez. Így a *mintagazda* többoldalú bemutatása, vagy a tornai falvak *kulturális és történeti értékeinek, építményeinek* ismertetése, *visszaemlékezései* a herceg Esterházyakra, mint földesurakra vagy *Török János publicista* barátjára, *közvetett versei, népmondája*, Torna vármegye *tájszavainak gyűjtése, nyelvészeti próbálkozásai* – mind-mind kiaknázatlan, információgazdag területek.

Ruehietl Miklós a maga korának egy *sokoldalú gazdatisztje*, de *kevésbé sikeres publicistája* volt. Az utókor, halála után, nemcsak a tevékenységét, de nevét is elfeledte. Ebben saját kora is közrejátszott. Zárásként elég legyen annyit hozzáfűzni, halálhírét mindössze két lap közölte. Közülük az egyik a Fővárosi Lapok volt – aminek több éven át munkatársa –, amely halálhírét *nevének és életkorának pontatlan feltüntetésével* közli.

IRODALOM

Budapesti Hírlap 1889. 257. sz.

Fabricsius E.,

1931. A magyar gazdatiszt. Budapest

Fővárosi Lapok 1873. 141. sz., 1886. 199. és 257. sz., 1887. 245. sz., 1888. 203. sz., 1889. 197. és 255. sz.

Hárich J.,

1934. Liszt Ferenc és az Esterházy hercegek. Budapest

Hasznos Multságok 1838. I. 12. sz.

Ismertető Honi- 's Kül-Gazdaságban és Kereskedésben 1837. 19. és 27. sz., 1838. 13. és 21. sz., 1840. I. 39. sz., II. 4., 14. és 47. sz., 1841. 22. sz.

Kállay I.,

1976. Az Esterházy hercegi hitbizomány központi igazgatása a 18. század második felében. Századok 110. évf. 5. sz. Budapest

1980. A magyarországi nagybirtok kormányzata 1711–1848. Budapest

Kosáry D.,

1970. Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába I. Budapest

Magyar Életrajzi Lexikon II. (1982). Budapest

Magyar Nyelvőr (Szerk.: Szarvas G.) 1873. II. kötet

A magyar sajtó története I. (1979) (Szerk.: Kókay Gy.); II/1. (1985) (Szerk.: Kosáry D. és Németh G. B.). Budapest

Magyar történelmi fogalomgyűjtemény I. (1980). Eger

Merényi L.,

1902. Hg. Esterházy Pál nádor utasítása a tisztartóihoz. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle (IX.). Budapest.

83. Uo. 1841. 22. sz. 349.

Müller és Vahot Nagy Naptára 1857.

Nagyváthy J.,

1821. A magyar gazdatiszt. Pest

Pesti Napló 1866. 17. évf.

Rajzolatok a társasélet és divatvilágból (Szerk.: Munkácsy J.) 1837. 52., 60., 62. és 81. sz., 1938. 17., 20., 45. és 49. sz.

Reform (Esti kiadás) 1871. 188. sz.

Regélő 1833.

Rémiás T.,

1988. A szádvári uradalom (Torna vm.) adózó népességének társadalmi differenciálódása a 18. század második felében. Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV-XXVI. Miskolc Szabolcsmegyei Közlöny 1876. 111. sz.

Szinnyei J.,

1905-14. Magyar írók élete és munkái X. (1905), XI. (1906), XII. (1908) és XIV. (1914) kötet. Budapest

Társalkodó 1839. 28. sz.

Vasárnapi Újság 1866. 4. sz.

Viga Gy.,

1990. Árucseré és migráció Észak-Magyarországon. Debrecen-Miskolc

MIKLÓS RUEHIETL – DER DOMÄNENVERWALTER VON SZÁDVÁR ALS PUBLIZIST (1835-49)

Die *Domäne von Szádvár* war eine unter den Domänen der Familie des Herzogs Esterházy in Ungarn. Ihre Dörfer gehörten dem Komitat Torna in Nordungarn an, während es der Gliederung des herzoglichen Fideikomißgutes nach unter der Leitung des Inspektors des Amtsbezirkes Lévai stand.

Der Lebensweg von *Miklós Ruehiel* war organisch in den Alltag der Esterházy-Domäne eingegangen, hat er doch im Dienste der herzoglichen Familie hier 88 Jahre seines Lebens verbracht.

Ruehiel wurde am 6. Dezember 1804 in Ozora, einem der Amtszentren der Esterházy-Domänen in Transdanubien, geboren. Auch sein Vater stand in herzoglichen Diensten. Mit Unterstützung durch die Domäne konnte Ruehiel die Grundschule und später das Gymnasium besuchen. Er hörte sogar einige Semester Philosophie. Nach Beendigung seiner Studien erwarb er sich Praxis auf den Domänen des Fideikomißgutes. Anfangs arbeitete er als Wirtschaftsassistent und Schreibkraft auf der Domäne Süttör (Komitat Sopron), dann auf der Domäne Csobánc (Komitat Zala). Vom Jahre 1831 an nahm er an der Verwaltung von Besitzungen in Oberungarn teil. So wirkte er vier Jahre lang auf der Domäne von Buják (Komitat Nógrád), um dann die längste Zeit, das heißt 14 Jahre lang, auf der Domäne Szádvár (Komitat Torna) in Diensten zu stehen. An den beiden letzten Orten fand er genügend Ruhe, um – wie er dies schon in Oberungarn begonnen hatte – in verschiedenen Periodika Schriften zu veröffentlichen.

In den dreißiger Jahren des vergangenen Jahrhunderts erschienen seine Schriften in den Zeitschriften *Regélő*, *Társalkodó*, *Ismertető*, *Hasznos Mulatságok* und *Rajzolatok*. Über einige probenhafte Anekdoten und Lieder hinaus waren seine Themen das wirtschaftliche Treiben auf der Szádvärer Domäne, die gesellschaftliche Lage der dort lebenden Leibeigenen, die Witterungsunbilden in den Domänendörfern, Mitteilung von Quellen über die betroffenen Dörfer, das produktionssenkende Wesen der Dienstleistungen, Beschreibungen in kritischem Ton über Aktuelle Ereignisse im Komitat usw.

In den vierziger Jahren war er aktiver Mitarbeiter bei *Ismertető*. Damals beschäftigten ihn die folgenden Themen so sehr, daß er zur Feder griff und sie in den schon genannten Periodika erscheinen ließ. So schrieb er über verheerende Naturschäden und andere Schäden (Hagelschlag, Feuersbrunst, Schneeschmelze, Seuchen, Wolfs- und Raupengefahr, Waldvernichtung, Frostgefahr usw.), über die Reformierung der gesellschaftlichen Verhältnisse (z. B. die Einführung einer ständigen Entlohnung, das Vorbild des guten Herrn und des gebildeten Ausländers usw.), über die Registrierung des regelmäßigen Handels zwischen Oberungarn und der Großen Ungarischen Tiefebene sowie über die an die Jahreszeiten gebundenen Arbeitsverträge, über die rückständige Kultur, über die Anregung zum Lesen und so weiter.

Nach Aufhebung des Frondienstes (1849) kehrte er auf die Domäne von Buják zurück, wo er bis zu seiner Pensionierung 1861 tätig war. Im Anschluß an den Freiheitskampf, an welchem er bis zum letzten Gefecht als Nationalgardist teilgenommen hatte, erschienen während der Zeit der Selbstherrschaft nur in „*Müller és Vahot Nagy Naptára*“ 1857 sein „*Óriási mogyoró Diósgyőrben*“ (dt.: Die Riesenhaselnuß in Diósgyőr), dann während der Zeit des Absolutismus in den Spalten von *Vasárnapí Újság* und *Pesti Napló* die „alten Sachen“ und Sagen über den berühmten Bebek.

In den siebziger und achtziger Jahren bis hin zu seinem Tod (12. September 1889) war er wieder aktiver Publizist. Hier waren es in erster Linie Geschichtchen über den Alltag der Esterházy's und ihre Gewohnheiten, die zu seinen guten unvergeßlichen – besonders der Landschaft und der Menschen wegen – Erinnerungen gehörten. Ein erneutes Nachdenken über die Ereignisse auf der Domäne von Szádvár regte ihn wieder zum Schreiben an und bildete die Quelle für die beschriebenen und publizierten Themen. Er veröffentlichte Artikel in den Blättern *Reform*, *Magyar Nyelvőr*, *Fővárosi Lapok*, *Szabolcsmegyei Közlöny* sowie in anderen Organen des Landes.

Ziel und Absicht der vorliegenden Arbeit bestehen darin, dem werten Leser anhand der Schriften von Miklós Ruchietl, die in den obengenannten Blättern erschienen, das Leben eines Domänenverwalters und seine stets mit seiner Arbeit und seinem persönlichen Interesse verbundene Tätigkeit als Journalist vorzustellen. Darüber hinaus sollen hier auch ergänzende Angaben zur Wirtschafts- und Gesellschaftsgeschichte auf der Domäne Szádvár während der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts geliefert werden. Auf diese Angaben stießen wir unter den Dokumenten im Archiv der Familie des Herzogs Esterházy, die sich im Landesarchiv befinden.

Tibor Rémiás